

gyergyószentmiklósi és a szamosújvári telepeken kívül Désről, Felsőbányáról és Nagyváradról érkeztek. A megyei iratok *negyvenhét erdélyi örmény családnevet* örökítettek meg.

A Gyulán letelepedő örmény kereskedők többsége földbérlové, kisebb részük kézművessé vált. Valamennyien elhagyták az addig gyakorolt kereskedést, azt a foglalkozást, amelyet a közvélemény - tévesen - jellegzetesen örménynek ismer. A harmincnégy iparos család közül egy volt tímár, a többi csizmadia, szabó, asztalos, fazekas, fésűs és kötélverő. Idézzük néhányuknak jellegzetes örmény-magyar, családnevét: Balta, Biluska, Bocsáncki, Borbelovics, Csokány, Danszki, Dobál, Fark, Gorove, Heránus, Iszai, Izsekutz, Korbuli, Ládai, Mánási, Merza, Nits, Pertik, Verzár. A szegényebb betelepültekből és a szakmanélküliekből a telepítési kedvezményeket igénybe vevő földművesek lettek.

A Békésbe került örmény családok utódai közül csak a nemesek vehettek részt a megye közéletében, például a Kiss, Lukács, Merza, a Placsintár és a Simai családok tagjai. Örmény nemes volt Novák Antal is, az 1830-as évek reformpárti országgyűlési követe, a megyei kórház létrehozója. Hasonlóképpen Kövér László, néhány évtized múltán a gyulai sportélet megindítója, Erzsébetvárosról származó kézműves család sarja volt a történetíró Karácsonyi János.

„Nagyon igaz az a megállapítás, hogy az összetartozást legfőképpen a társadalmi helyzet határozta meg. A gyulai örmények példája is ezt bizonyítja: a városban az egyazon családból származó örmény földbérlové és telepes gazda sem érintkezett egymással, nem tartotta a rokonságot.

A magyar, német és román nemzetiségű Gyulán az örmények a magyarok között, Magyar-Gyulán laktak, s ott - örmény iskola híján, az örmény nyelv elhalásával - második nemzedékben már teljesen magyarrá váltak. Az 1848-1849-es szabadságharcban is a magyarokkal vállvetve harcoltak. Govrik Adeodat békésszentandrási káplán hazafias beszédei és nemzetőr-főhadnagy harctéri múltja miatt ötévi várfogságot szenvedett. Ugyancsak bebörtönözték a szabadságharc után Kiss Antal őrnagyot, aki Kossuth megbízásából egyik utazó előkészítője volt a Makk József-féle osztrákellenes szervezkedésnek.

A Békésben valamikor élt örmények utódai ma ugyanúgy magyarnak vallják és tudják magukat, mint az ország más vidékein élt örmények leszármazottai. Családi hagyományaikban azonban őrzik és tisztelik dolgos, családjuknak élő őseik emlékét. Ahogyan azt őrzi az Örménykút és az Örményzug helységnevé is.

Korbuly Domokos

Megjelent az Élet és Tudomány 1981. évi 21. számában

(*"Harruckern-féle telepítések"* - Johann Georg Harruckern báró 1720-ban királyi adományként kapott hatalmas birtokokat Békés, Csongrád és Zaránd vármegyékben - a szerk.)

Órangyalaink

(*Csak úgy, az ember eszébe jut, a lap első oldalán megjelenő, szokásos havi könyörgésről*)

Kilépsz a kapun s a hanyagul kitett, méretes virágcserep a harmadik emeleti ablakból rémes csattanással vágódik mögötted a járdára. Ha csak egy másodperccel később lépsz ki, fejbe talál és szörnyethalsz, "Az őrangyalom" - mondod.

Külhönből érkezett rokonoddal ellátogatsz a budapesti Hősök terére, hogy megmutasd a Millenniumi Emlékművet, elmondod a kolonnád oszlopközeiben álló nagyok neveit, mutatod a középen álló, lovas vezéreket. Rokonod rákérdez a hatalmas oszlop tetején álló angyalra. "Az ország őrangyala" - mondd. Aztán elkezded sorolni a tatárjárást, a török pusztítást, az eltiport szabadságharcokat, a világháborúkat, s esetleg Kisfaludyt idézed, hogy "Él magyar, áll Buda még! a múlt csak példa legyen most..."

Nem ugyan Budán, de az ország akkori fővárosában, Esztergomban történt, hogy (hagyományunk, valamint a legendák és az Érdy-kódex szerint) István úr az országot Mária oltalmába ajánlotta.

"..fogadalom s felajánlás útján szüntelenül imáiban magát és királyságát az örökszűz istenanya, Mária gyámsága alá helyezte, kinek tisztelete s dicsősége a magyarok közt oly nevezetes, hogy nyelvükön még e szűz mennybevitelének ünnepét is, tulajdonnévének hozzátétele nélkül, csak Királyné napjának emlegetik." (Szent István király nagy legendája, Kurcz Ágnes fordítása, Árpád-kori legendák és intelmek,1983.)

.. az Szűz Máriát ez Magyarországon Bódogasszonynak, avagy ez világnak Nagyasszonyának hívnák. Szent István királ es ez szegény országot Bódogasszony országának nevezé." /Érdy-kódex - Nyelvméltár V, 326./

Magyarország igazi őrangyala tehát a Boldogasszony.

No de: asszony? Mai nyelvünkben az asszony férjezett nőt jelent s a mariológia egy évezrede állandóan hangsúlyozza Mária, Jézus anyja férjtelenségét, ismételve, hogy József nem "férje", csak "jegyese" volt. Nem a mariológia megállapításaival kell itt vitatkoznunk s nem azt boncolgatnunk, hogy mi célja, ha a Legfájdalmasabb Anya, a Mater Dolorosa alakját az egyik így, s a másik amúgy értelmezi.

Számunkra, magyarok számára a név, a gyönyörű, alig néhány más keresztény népnél föllelhető cím a lényeges. (Bálint Sándor *Ünnepi Kalendáriumában* idézi, hogy a vallonok hozzánk hasonlóan azt mondják: Grande Notre Dame, a horvátok pedig Velika Gospa, vagyis Nagy Úrnő.)

Tehát: "nagy".

Van persze középkori, latin nyelvű eredete a dolognak, hiszen már a Celanoi Tamás-féle, híres himnusz is így kezdődik: Salve Regina, mater misericordiae, vagyis: üdvözlégy, Királynő, irgalmasság anyja.

Tehát: királynő.

Tulajdonképpen nagyon egyszerű, hogy a Szent István-kori magyar Mária-kultuszban megszületik a *Boldogasszony*, a *magyarok Nagyasszonya* kifejezés. Csupán - mint annyi más értékünk, fogalmunk, s egész kultúránk annyiféle vonatkozása esetében -, ezúttal is arra kell gondolnunk, hogy többféle néptörődék, törzs (kultúra) tapadt egymáshoz, amelyeket később az uralkodó (törzs, vagy nemzetség) után együttesen kezdtek *magyarnak* nevezni. S ez az alakuló nép számos helyet megjárt, mire a Kárpát-medencében megállapodott. (Tévedések elkerülése végett: minden nép így született, bármit is hirdet magáról sokszáz, vagy még többszáz év múltán...) "Számos helyet megjárt" - ezúttal azt jelenti, hogy az alakuló magyarság néhol csak egy-két nemzedéknyi időn, másutt akár évszázadokon át élt. Hol győzött, hol vesztett s menekült, csapat-papot hagyva. Közben idegen népekkel, kultúrákkal találkozott s mindezek során alakult a saját kultúrája, nyelve.

Például iráni hatásra.

(Ezt a tényt szokták a délibábos áltörténészek úgy magyarázni, hogy "sumer-magyar rokonság." Csakhát ennyi erővel az észak-amerikai indiánok is rokonaink, hiszen ők is használtak például: íjat!)

Térjünk vissza a valósághoz és a Boldogasszonyhoz.

A magyar nyelv "asszony" szava iráni eredetű, s egykoron azt jelentette: királyné (-né! nem -nő!) Eredetileg az "úr" szó királyt jelentett, a király birodalma pedig, a *királyság* az "úrság"... amiből végül "ország" szavunk lett. Az "úrnő" persze, ugyancsak királyné volt.

Hogy a 10-ik, 11-ik századi magyarság számára mennyire egyértelmű volt az *asszony* szó "királyné" vagy "királynő" jelentése, arra jellemző, hogy följegyzés szerint Gellért püspök egy alkalommal István király udvarában a Napbaöltözött Asszonyról (értsd: Máriáról, az istenanyáról) prédikált.

Kiterjedt, sokszínű (gyakran tájanként, sőt falvanként) változó szokásvilág és ünnepi szertartások épültek az évszázadok során augusztus 15-e, Nagyboldogasszony ünnepe köré. Ezekről most röviden csak annyit jegyzünk meg, hogy többségükben igen ősi (uram bocsás: **kereszténység előtti**) mozzanatok lelhetőek fel bennük, mint a virágszentelés, búzaszentelés, egy bizonyos templomhoz, hegy tetején épült kápolnához, a Boldogasszony szobrához való zarándoklat, vagy ünnepélyes körmenet... ugyanis a Boldogasszony örököse lett a korábbi hitvilágok házat, családot, termést őrző istennőinek is. (Nem véletlenül használjuk itt a "kereszténység előtti" kifejezést a "pogány" kifejezés helyett. A "pogány" - az évezredes ködösítés ellenére - nem az, aki nem keresztény, hanem az, aki nem hisz... semmiben. Aki viszont **nem keresztény**, ám hisz valamiben, az más vallású: tehát **vallása** van. Nem pogány.) De - ugyancsak s egyáltalán nem véletlenül! - olyan közel van egymáshoz a két ünnep: a 15-i Nagyboldogasszony, a keresztény világ általános ünnepe s egyúttal Magyarország Nagyasszonyának ünnepe, valamint a 20-i Szent István, amely, mondhatni kizárólagosan a magyarság ünnepe.

Hogy is volt ez az egész "Szent István-ügy"? Képletesen - mint említettük - a király felajánlotta országát a Boldogasszonynak, hogy aztán még egy veszélyes helyzetet is túléljen. Este felé merénylő támadt rá, de ő felébredt, a merénylő megrémült és mindent bevallott, mire - a Nagylegenda szövege szerint - felbujtóit István példásan megbüntette, ám a merénylőnek - cserébe töredelmes vallomásaért - megbocsátott.

Szép a legenda-részlet, ám erősen "legyengíti" a *törvényhozó király* alakját. Azét az Istvánét, aki keményen igazgatta s alakította "úrságát".

A karizmatikus, vagy szakrális királyságokban az öregedő uralkodó (törzsfőnök, fejedelem, király) sorsa ősi, sokezer éves szokás szerint az volt, hogy megölik. Nem magyar szokás ez, hanem általánosan, az egész földkerekségen létező "rendszer". Nemcsak azért ölték meg az öregedő, gyengülő uralkodót, hogy a törzset, népet, országot frissebb, fiatalabb, teherbíróbb vezető irányítsa tovább, hanem azért is, hogy az így feláldozott személy minden tudása, tapasztalata, tehetsége átszálljon az utódra, aki a tettet véghezvitte (vagyis megölte őt).

Ne csóváljuk a fejünket: évezredek át él ez a szokás, minden népnél föllelhető. Már az Ószövetségben azt olvassuk, hogy Mózes csak elvezetheti népét az Ígéret Földjére, de nem léphet be oda. Hasonlóan: Álmos vezért az új haza foglalásakor, mielőtt beléptek, a magyarok a határon feláldozták. A mágikus értelmezés szerint ugyanis új életnek kell kezdődnie, a régi vezér erejét pedig magával viszi az, aki feláldozza őt, de a múlt terheit nem akarja tovább vonszolni: a régi haljon meg.

(Minderről igen érdekes és bőven dokumentált elemzést olvashatunk James Frazer híres "Aranyág" című, hatalmas tanulmányában, London, 1911.)

Mi köze ehhez az esztergomi palotában történt merényletnek?

István tudta, ismerte ezt a fajta "áldozatot", ezt az akkoriban még élő szokást... (talán olyan, mindennapi kérdés volt ez akkoriban, mint a mai magyarságban az, hogy "ha nem ültél

börtönben, akkor bizonyosan kollaboráns voltál! "). Ezért bocsátott meg a merénylőnek, aki **hite szerinti** kötelességét akarta teljesíteni.

Ugyanakkor István reálpolitikus volt: értette azt is, hogy a merénylő mögött állók, a felbujtók egyszerűen *politikai veszélyt* jelentenek. Velük tehát végzett.

István úr alakja eggyé vált "a szent király" fogalmával, az egész magyar nyelvterületen. Több tucatnyi helység őrzi a szent király nevét. Bizonyítékul - oldalakra menő felsorolás helyett - most csak példaként, néhány erdélyi helységnév: Székelyszentistván (Stefanesti), Csikszentkirály (Sincraieni), Enyed-szentkirály (Sincrai), Kalotaszentkirály (Zam Sincraiu), Marosszentkirály (Sincraiu de Mures), Sepsiszentkirály (Sincraiu), Szilágyszentkirály (Sincraiu Silvaniei).

S ha most, majd' tíz évszázaddal azután, hogy István úr a Boldogasszony oltalmába ajánlotta országát, megkondulnak a harangok, és felcsendül az oly sokszor ismételt ének:

Hol vagy, István király?

Téged magyar kíván...

... gondolhatunk akár arra is, hogy István **felelős** és a **kornak megfelelő** király volt. Nem sok száz évvel korábbi valaki allűrjeit utánozta, (nem elődjét, Árpádot mímelte), hanem rájött, miként kell uralkodnia **abban** az Európában, amelyben szervezett királyságok vannak, **köztük az övé.**

Aki ma közéleti emberként Szent Istvánra hivatkozik s őt utánozná, tudnia kell, hogy nem uralkodni jött.

Európában ma nem királyságok vannak, hanem demokráciák. **Köztük a miénk**

S ezt a reményünket-vágyunkat és feladatunkat (ezt a mi "mindenünket") István úr ünnepén is, máskor is - mindig - segítse a Boldogasszony. Anyánk, aki régi nagy patrónánk...

dcs

Híradó

Erzsébetvároson, a hagyományos Nagyboldogasszony-napi szentmisét és körmenetet augusztus 15-én, kedden tartják. Az ünnepi szentmisét előreláthatólag Jakubinyi György püspök úr, gyulafehérvári érsek celebrálja.

A Fővárosi Örmény Klub szokásos klubestje 2000. augusztus 17-én lesz a Magyarok Házában, Budapest, V. kerület, Semmelweis u. 1-3. alatt, a Zeneteremben.

A műsor Kiss Török Ildikó és Varga Vilmos (Nagyvárad) előadóestje, "*Megfogyva bár, de törve nem...*" című összeállításuk, a magyar irodalom, költészet és történelem ezer éve...

Keressük azokat, akik bármit is tudnak a Jerinkás-család valamelyik ágáról!

Az utolsó nyom: Pócs Istvánné Jerinkás Erzsébet - Bánffyhunyard (Kalotaszeg), 1940-es évek. Esetleges jelentkezésüket, segítségüket előre is köszönjük: *Zsebők Csaba* és családja, telefon: 214-1109.

Folytatjuk a gyűjtést a gyergyószentmiklósi, és az erzsébetvárosi templom felújításra!

Kérünk mindenkit, támogassa ezt a fontos célt, műemléktemplomaink megőrzését. Az adományokat az impresszumban (a lap végén) közölt címen (az EÖGYKE székhelyén) és bankszámlán is el lehet juttatni.

A szamosújvári plébánia tájékoztatása szerint Rubens festményének megtekintése:

- általában szentmise előtt és után
- vasárnap de. 10-11 óráig